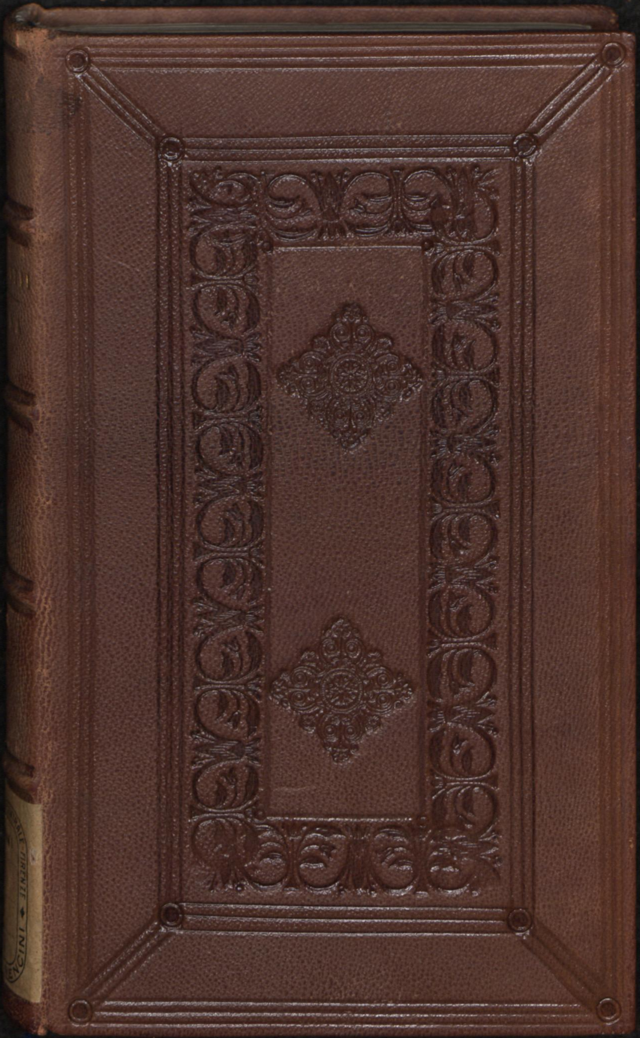

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

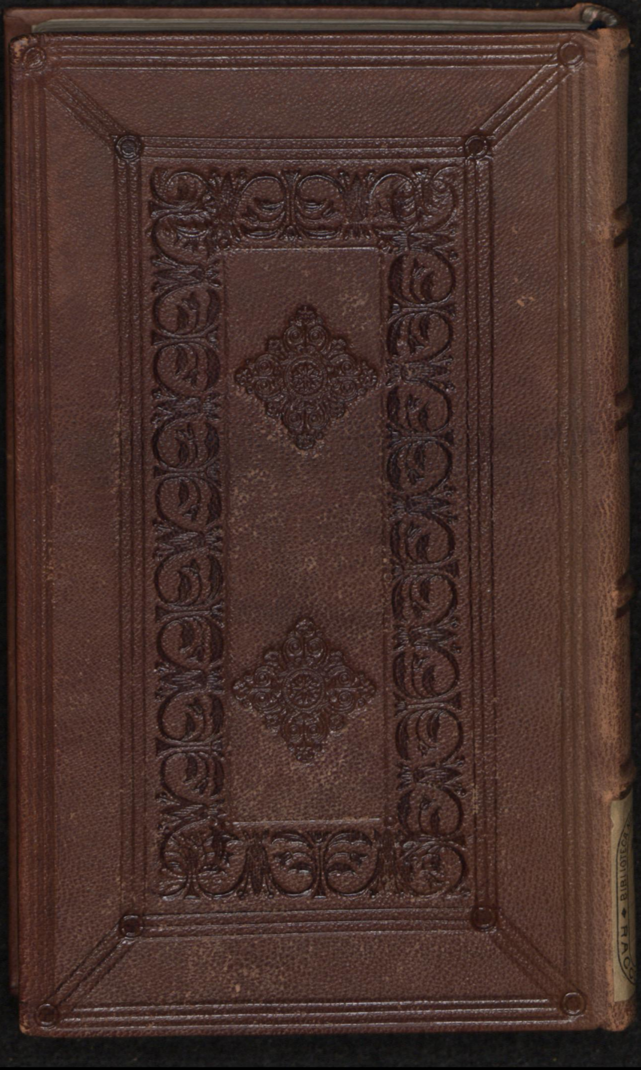

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.2.3

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
ALDINI
I
2
3
RACCOLTA NENCINI

Ex Libris Ioannis Nencini
1874

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

Ald. 1/1.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

C.CRISPI SALLVSTII DE CONIVRATIONE CATILINAE.

EIVSDEM DE BELLO IVGVRTHINO

Eiusdem oratio contra M. T. Ciceronem.

M. T. Ciceronis oratio contra C. Crispũ Sallustium.

Eiusdem orationes quatuor cõtra Lucium Catilinã.

Porcii Latronis declamatio contra Lucium Catilinã

Orationes quædam ex libris historiarum C. Crispi Sallustii.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

Aldus Pius Man. Bartholomæo Liuiano Venetarum Copiarum Gubernatori, Romanæq; militiæ instauratori.
S. P. D.

C. Crispi Sallusti de coniuratione Catilinæ, & de bello Iugurthino, duo antiquiss. exẽplaria è Lutetia Parisiorum Ioannes Lascaris, qui superioribus annis egit apud Venetos legatum Regium, & Iocundus Veronensis uiri bonarum literarum studiosissimi in Italiam attulerunt, mihiq;, quæ utriusq; est liberalitas, excudenda dederunt, quæ quam sint correcta, et emendata statim in principio de coniuratione Catilinæ licet cognoscere. Nam quod ferè in aliis legitur. Nam imperiũ facile his artibus retinetur, quibus in initio partum est. Verum ubi pro labore desidia, pro continentia, et æquitate libido, atque superbia inuasere, fortuna simul cõmutatur cum moribus. Ita imperium semper ab optimo quoq; ad minus bonum transfertur, in his sic habetur, Ita imperium semper ad optimum quenq; a minus bono transfertur. quæ uera est lectio. Est enim sensus. Imperium in initio uirtute ab optimis partum, eadem uirtute facile retinetur. Prauis autem rectoribus factis, immutatur fortuna cum moribus, et imperiũ rursus ad optimos redit. Hos libros Liuiane tibi dicauimus, tum quia te ducibus iis, quorum his libris gesta traduntur, fortitudine, & rei Militaris scientia iam adæquasti, tum etiam, quod paucis admõdum datur, & legis facta, et facis legẽda. Deinde quia sæpe me hor-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

tatus es, ut encheiridii forma, libros, quibus clarorũ uirorum gesta cõtinentur, excudendos curarem, quo belli eos tecum cõmodius habere posses. Accipe igitur nũc, quae Sallusti ad nostrã aetatẽ Historiae peruenere. sintq; apud te longa monimenta mutuae beneuolentiae nostrae.

Venetiis Mense
Aprili.
M.D.IX.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

EX LIBRIS PETRI CRINITI DE HISTORICIS AC ORATORIBUS LATINIS.

.C. Crispus Sallusthius Amiterni natus traditur in agro Sabino, quo anno Athenienſium urbs, a. L. Sylla deuicta, atque uastata eſt, ut Romani annales referũt, ex nobili Salluſthiorum familia ortus eſt, quæ diu in ſecũdo ordine dignitatem ſeruauit. Idem in urbe educatus creditur, & a teneris annis operam, ac ſtudium ĩpẽdiſſe optimis diſciplinis. Sed cum in ea tempora incidiſſet, quibus corrupti ciuium mores, uariis partibus, atque factionibus forent, neque uirtuti præmia, aut bonis igeniis adeſſent, in tam deprauata ciuitate, quod idem Sallusthius fatetur, uictum eius ingenium uoluptatibus, facile ſuccubuit. Itaq; cum ad Rempu. pro ætate foret delatus, propter ciuium improbitatẽ et factiones, multa aduerſa pertulit. nam tum præcipue Syllanis partibus infecta ciuitas æſtuabat, cõſtat ex ueterum commentariis, Salluſthium ipſum ingenio fuiſſe acri, et in ſtudiis literarum accurato, tum maxime in ſcribenda hiſtoria. Præceptorẽ habuit inter alios Atteium prætextatum, qui Philologum ſe appellauit, et ab eo edoctus eſt de ratione recte ſcribẽdi, ut a Suetonio Tranquillo traditur, qui et Aſiniũ quoque Pollionem ſcribit ab eodem Prætextato eruditum, atque inſtructum. maxime autem. M. Catonis ſtudioſus fuit, ex cuius commẽtariis uerba excerpſit, et uelut breuiarium ad uſum propriũ habuit, quod

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

Octauius quoque·Aug·in epistola ad·M·Antonium
refert, in qua ipsum Antonium, ceu insanientem incre
pat, quod ea scribere uellet, quæ mirentur potius ho-
mines, quam quæ intelligant, sed interim ad Sallusthi
commentarios·Historiam cōposuit de·L·Catilinæ cō
iuratione contra Rom·Senatū et item de bello Iugur
thæ, qui Numidiæ Rex factus, diu contra Romanos
strenue rem gessit·Historiam præterea de Romano-
rum gesthis, ut de Mario, et Sylla, necnon de Pompeio
contra Regem Mithridatē, quod opus libris aliquot
a Sallusthio absolutum traditur·Et adhuc supersunt
quædam, ueluti absolutissimi operis reliquiæ, in qui
bus Sallusthi diligentia in historia describenda, atq;
grauitas appareat·In parte operis de rebus punicis,
tanto animi studio incubuit, ut a quibusdam scriptū
sit, eum regionem adiisse, ac maxima solertia per lu
strasse, quo maiore fide atque officio ueritatem explo
raret·Auienus certe Rufus plurimum Sallusthi dili
gentiam, atque studium commendauit·Sed et Gelli-
us uir Romanus, qui ueterum eruditionis Aristar-
chus habetur, ita de Sallusthi oratione disserit·Elegan
tia inquit Sallusthi uerborumq; fecundia, et nouandi
studium, cum multa prorsus inuidia fuit·plures non
mediocri ingenio uiri conati sunt reprehēdere plera-
que et obtrectare, in quibus plura inscite, aut mali-
gne uellicant·Quin & hūc proprietatis seruantissi-
mum uocat·T·autem Liuius tam iniquus Sallusthio
fuit, sicuti ab Anneo Seneca scribitur, ut quædam ex
historia Thucydidis traslata, et eleganter assumpta,
uelut deprauata, et corrupta illi obiecat, Idq; ipsum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

non in Thucydidis gratiam efficit, ut Arellius Fuscus dicebat, uerum putauit se facilius Sallusthium uicere, si prius Thucydidem ipsum praeferret. Asinius quoque Pollio librum scripsit, quos Sallusthi scripta reprehenderet, quod in iis nimia quidem affectatione antiquitatem sequeretur. Fabius uero Quintilianus, uir maturo et graui iudicio, asseruit, oratiōe Sallusthi, atque breuitate nihil fieri posse perfectius, praesertim apud uacuas & eruditas aures. neque ueritus est idem Fabius, autori Thucydidi in scribenda historia apud Graecos principi, Sallusthium ipsum opponere, sicuti T. Liuium Herodoto, quo factum est, ut cum plures uoluerint dicendi genus Sallusthianum sequi, minime sint assecuti. est enim eius oratio tam absoluta, tam casta & innocens, ut merito ab eruditis diuina breuitas censeatur. nam et Aruntius, qui belli punici historiam scripsit, Sallusthio tantum concessit, ut eius orationem maximo studio sequeretur, quod alibi diximus. Nec illud ignoratur, consueuisse Sallusthiū magno labore ac studio scribere, ut nihil non absolutum, atque perfectum uideri posset. quod ex ipsa lectione facile colligitur. Amicos in primis habuit doctrina, et ingenio nobiles, ut Cor. nepotem, Messalam et Nigidium Figulum, qui periisse in exilio traditur, Iulium praeterea Caesarem magno studio dilexit, a quo etiam, ut creditur, dignitate praefecturae honestatus est. Illud item a Suetonio refertur, Lenaeum grāmaticum Pompei libertum, satyras contra Sallusthiū composuisse, eumq; mordaci et uirulento carmine lacerasse, ut qui Lurconem illum, popinionemq;, et ne-

bulonem ac lastaurum appellarit, tũ uita scriptisq́;, monstrosum, ac M. Catonis furem ineruditissimum, quod ipsum nõ alia ratione a Lenæo factum creditur, quàm ut studium suum, atque officium erga patronum Pompeium probaret, quem uirum Cris. Sallustius ore probo, animo autem inuerecundo esse scripserat. Itaq; mirandum non est, si tam acerbe, atque satyrice libertus Lenæus contra Sallustium aciem stili exacuit. Quantum odii, atq; inimicitiæ inter hũc et M. Ciceronem extiterit, notissimum est, quod utriusq; uiolentæ, atque acerrimæ orationes ita demonstrant, ut neuter uideri possit satis sui rationem habuisse, dum alteri male diceret. Qua in re non sunt multa referenda, cum ex Hieronymi, ac Fabii autoritate constet, eos homines longe aberrasse, qui confictas magis orationes ab aliis, quam a Sallustio et Cicerone habitas crediderint. Et sanè tam corruptis moribus Sallusthius, ĩgenio tam procliui ad luxum fuit, ut paternam domum uiuente adhuc patre, turpissima ratione uenalem haberet, quod illi inter alia uitia a M. Cicerone exprobatur. Sed a Varrone etiã et Gellio traditum est, eundem fuisse in adulterio deprehẽsum ab Annio Milone, loris'q; cæsum, ac data pecunia dimissum, qua ratione factum est, ut M. Cicero appellare illum nõ dubitauerit, mensarum assectã, cubiculorum pellicem, et adulterum. Dignitates publicas gessit, et quæsturæ, ac tribunatus honorem assecutus est. Sed nulla qdẽ laude, aut commendatione, adeo libidine magis, q̃ ratione et publice et priuatim uixisse. nam et bis uocatus est in iudiciũ et ad iudiciũ

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

subsellia abstractus, fortuna extrema (ut inqt· Ci·) stetit· Scribunt autem grãmatici ea caussa de Senatu eiectum fuisse a censoribus, quod ingenti libidine matronas consectaretur· Illud quoque de Sallustio relatum est, patrocinio et fauore· C· Cæsaris consecutum fuisse præturam Africæ interioris, ex qua diues factus, cum in urbem rediret, pretiosissimos, atq; amœnissimos hortos in regione ad malum punicum comparauit, ac Tiburti uillam, quæ a Cicerone itidem illi obiciuntur· neque desunt qui scribant Terentiam M· Ciceronis uxorẽ ab eo repudiatam, Sallustio nupsisse, ac deinceps Messalæ Coruino, uiro in eloquentia clarissimo, quod etiam suo loco scripsimus. Sciendũ est fuisse plures Sallustios, nam & Gneus a. M· Tullio celebratur in Sallustiorum familia insignis, & ·M· Ciceroni, ac Gn. Pompeio maxime familiaris, quod ex his epistolis colligitur, quas Cicero ad Pomponium Atticum scribit· qua in re imprudenter quidã decepti sunt, cum Sallusthi Empedoclea ignorarent, ut alibi demonstraui· Sunt qui tradant, ad annum secundum et LX. eum uixisse, et in patria annis aliquot post obitum· C· Cæsaris diem extremum obiisse, quod ex ueterũ commentariis colligitur· Illud præterea de hoc ipso Crispo Romæ circũlatum est, ut multi testantur·

Hic erit, ut perhibent doctorum corda uirorum,
Crispus Romana primus in historia.

CRISPI SALLVSTII ORATORIS CLARISSIMI VITA.

Rispus Sallusthius uir patritius ab ineunte ætate bonis artibus imbutus, ad Rēp. gerendam animum applicuit, in qua nō pauca aduersa passus prudentia sua superauit. Et Resp. iam Carthagine, atque Numantia euersa, Asiaq; domita, ut nec nobilitati, nec uirtuti sua redderentur præmia, atque impudenti, atq; audacissimo cuiq; plebs obsequerentur. Hinc dominatus L. Syllæ & proscriptionis tabula Romanis ciuibus prius ignota, prolata est. hinc flagitiosa Catilinæ coniuratio. Hinc bellum ciuile inter Cæsarem & Pompeium exortum libertatem ciuitati ademit. His igitur hominum moribus conflictatum Crispi ingeniū suapte natura integrum iuuenili, ac flagranti ætate procliuem ad adulteria libido rapuit, atque corrupit, neq; id impune diu admisit. Nam, ut Varro tradit, ab Annio Milone domi deprehensus & grandi pecunia multatus est, bis ad subselia accusatus, atque absolutus a iudicibus nō sine pecunia, ut fertur discessit domum auitam tanto patris dolore iam ætate confecti uendidit, ut uita decedere cogeretur. Consumptis igitur opibus patriis, et quæstura prius functus, deide tribunus plebis creatus est. Ac postremo prætorē ulterioris Africæ designatum eum proconsulem cum exercitu regno Iubæ Rege necato Cæsar præfecit, atq; in prouinciā redegit. Quæ sane Crispus mutatis mo

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

ribus iam grauescente, ætate per libidinem, atque fla
gitia prodegisset, non modo recuperauit, sed pretiosis
simos in urbe hortos, tiburtinamq; uillam ab ipso Iu
lio emit. Cuius nutu bello ciuili iam peracto oĩa re=
gebantur. nec leges maiorum amplius in Rep. admi=
nistranda seruabãtur. Si externo, atq; barbaro cuiq;
si Cæsari iubebat in Senatum aditus patebat, ac sen-
tentiam nõ consularis, sed Gallus aut ignobilis, ac sor
didus quisque dicebat. Quibus rebus indignatus Sal
lustius Remp. deseruit, atque ad intermissa studia re
diens, quæq; a populo Romano præclare gesta fuis-
sent, scribere decreuit, ne id ipsum otii quod elege-
rat, ignauia, atq; desidia terreret, Aut illiberalibus
officiis intentus, minus utilis Reip. foret, quã antehac
extitisset. Aggressus igitur bellum contra Catilinæ cõ
iurationem, atque Iugurtham Numidarum potentis
simum, ac prudentissimum gestum, tanta cura, atq; di
ligentia perscripsit, ut non annales Romanos modo,
sed Punicos et Afros, ac peritos illius linguæ Roma-
norũ gesta diligenter euolueret, atq; in Africam tra=
iecit, ne quæ legerat tantum, sed uisu certiora etiã fa-
cta posteris narraret. In hoc autem genere scribendi
tantum laudis assecutus, ut Quintilianus grauis, atq;
seuerus iudex Thucydidi græco historiarũ scriptori
adæquet, quem Cicero tantopere laudat, atq; senten=
tiis crebrum autumat, ut penè uerborum copiam sen
tentiarum frequẽtia consequatur. Amicos habuit Cor
nelium nepotem eodem scribendæ historiæ studio de-
lectatum. ac. P. Nigidium figulum, ac omniũ doctri=
narum genere non inferiorem Varroni. Cicero uero

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

ex familiari inimicus factus, nescio qua de caussa Terentiã uxorem ab eodẽ Cicerone repudiatam in uxore duxit, ut ab ea quandiu summa beneuolẽtia cum Cicerone uixerit, atque suorum consiliorum nõ ignara aliquid turpe eliceret, quo acrius, atque turpius in eum inueheretur, cuius in Ciceronem extat iuectiua, quàm frequenti Senatu habuisse fertur. Natus Amiterni in sabinis bello Iugurthino Romæ educatus. Crispus habitauit iuxta Mineruam, ubi nunc templum Diuæ Mariæ ueneratur. Atque in hunc usq; diem Sallustiana domus uocatur. Vixit usque ad sexagesimum secundũ annum, septimũ post Cæsaris obitum. Cuius Terentia uxor postea Messalæ Coruino præstantissimo sua ætate oratori nupsit.

EX PLINIO DE VIRIS ILLVTRIBVS.

q Vitus Cæcilius Metellus Numidicus, qui de Iugurtha rege triũphauit, Censor Quintũ, qui se Tiberii Gracchi filium mentiebatur, in censum non recepit. Idem in legem Apuleiam per uim latam iurare noluit. Quare in exilium actus Smyrnæ exulauit. Claudia deinde rogatione reuocatus, cum ludis forte literas in theatro accepisset, non prius eas legere dignatus est, quàm spectaculum finiretur. Metellum sororis suæ uirum laudare noluit, ꝙ is olim suum iudicium, et leges detrectarat.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

c Aius Marius septies consul Arpinas humili loco natus, primis honoribus per ordinem functus, legatus Metello in Numidia crimi nando consulatum adeptus. Iugurtham captum ante currum egit. In proximum annum consul ultro factus, Cymbros i Gallia apud aquas Sextias, Theuto nas in Italia in campo Caudio uicit, deq; his triũpha uit. Vsq; ad sextum consulatum per ordinem factus Apuleium Saturninum. TR. PL. et Glauciam praeto rem seditiosos ex senatuscõsulto interemit. et cum Sul picia rogatione prouinciam Syllae eriperet, armis ab eo uictus, Minturnis in Palude latuit. Inuentus et in carcerem coniectus, immissum percussorẽ Gallũ uul tus autoritate deterruit. Acceptaq; nauicula in Afri cam traiecit. ibi diu exulauit. Mox Cinana domina tione reuocatus, ruptis ergastulis, exercitum fecit, cae sisq; inimicis iniuriã ultus septimo consulatu, ut qui dam ferunt, uoluntaria morte decessit.

EX EODEM PLINIO.

c Ornelius Sylla in fortuna felix dictus, cum paruulus a nutrice ferretur, mulier obuia, salue, inquit, puer tibi, et Reip. tuae felix. Et statim quaesita, quae haec dixisset, non potuit inueniri. Hic quaestor Marii Iugurthã a Boccho in deditionẽ accepit. Bello Cymbrico, et Theutonico legatus bonam operam nauauit. Praetor inter ciueis ius dixit. praetor

Ciliciam prouinciā habuit. Bello sociali Samnites, Hirpinosq; superauit. Ne monimenta Bocchi tollerētur, Mario restitit. Consul Asiam sortitus. Mithridatem apud Orchomenū, et Chæroneam prælio fudit. Archelaum prælio præfectum eius Athenis uicit. portum Peiræū recepit, Medos, Dardanos in itinere superauit. Mox cum rogatione Sulpicia imperium eius transferretur, ad Marium in Italiam regressus corruptis aduersariorum exercitibus, Carbonem Italia expulit. Marium apud Sacri portum, Telesinum apud portam Collinam uicit. Mario Præneste interfecto, felicem se edicto appellauit, Proscriptionis tabulas primus proposuit. Nouem millia deditorū in uilla publica cecidit. Numerum sacerdotum auxit. Tribunitiam potestatem minuit. Rep. ordinata dictaturam deposuit. Vnde spe deceptus Puteolos concessit, & morbo, qui Phtheiriasis, uocatur, interiit.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

CAPITE·XIII·

u Tor, et uereor, et hortor, et consolor communia uerba sunt, Ac dici utroque uersus possunt, uereor te, & uereor abs te, idest tu me uereris, utor te, utor abs te i. tu me uteris, hortor te, & hortor abs te, idest tu me hortaris· consolor te, et consolor abs te, idest tu me consolaris· testor quoque, et interpretor significatione reciproca dicuntur · Sunt autem uerba hæc omnia ex altera parte inusitata, Et an dicta sint in eam quoq; partem quæri solet. Afranius in cōsobrinis· Hem iste parentum est uitabilis liberis, ubi malunt metui, quàm uereri se a suis· Hic uereri ex ea parte dictum est, qua est non usitatior· Nouius in ligararia, uerbū, quod est utitur, ex contraria parte dicit · Quia supellex multa, quæ non utitur, emitur tamen, idest quæ usui non est· M·Cato in qnta origine, exercitum, inquit, suum pransum paratum cohortatus eduxit foras, atque istruxit· consolor quoq; in partem alteram, præterq̃ dici solitum est in epistola·Q·Metelli, quam cum in exilio esset ad Gn·& ad·L·Domitios dedit· Ac cum animum, īquit, uestrū erga me uideo uehementer consolor, et fides, uirtusque uestra, mihi ante oculos uersatur· Testata itidem, et interpretata eadem ratione dixit·M·Tullius in primo libro de diuinatione, ut testor, interpretorq; uerba cō munia uideri debeant· Sallustius quoq; eodem modo dilargitus proscriptorum bonis dicit, tanquam uerbū largior sit ex uerbis communibus· Veritum autē, si-

aut puditum, et pigitum, non personaliter per infinitum modum dictum esse, non a uetustioribus tantum uidemus, sed a. M. quoq; Tullio in secundo de finibus, Primum īquit Aristippi, Cirenaicorumq́; omnium, quos non est ueritū in ea uoluptate, quæ maxima dulcedine sensum moueret summum bonum ponere. Dignor quoq; et ueneror, & confiteor, & testor, habita sunt in uerbis communibus. sicuti in Vergilio illa dicta sunt. Coniugio anchisa Veneris dignate superbo. et Cursusq; dabit uenerata sacerdos. Confessio autem æris de quo facta concessio est, in. xii. tabulis scriptū est his uerbis. Aeris confessi, rebusq; iudicatis. xxx. dies iusti sunt. Item ex iisdem tabulis id quoque est. Quæ si erit testatior, libripēns ue fuerit ī testimoniū feriatur, improbus, intestabilisq; esto.

EX EODEM LIBRO CAPITE. XIII.

a Pud. Q. Metellum Numidicum in libro accusationis in Valerium Messalam tertio noue dictum esse annotauimus. Verba ex oratione eius hæc sunt. Cum sese sciret in tantum crimen uenisse, atque socios ad Senatum quæstum flentes uenisse, sese maximas pecunias exactos esse. pecunias se maximas exactos id nobis uidebatur græca figura dictum. Græci. n. dicunt εἰσεπραξατό με ἀργύριον, idest exigit a me argentum. Id significat exegit me pecuniam. quod si id dici pōt, etiē exactus esse aliquis pecuniam dici potest. Cæcilius quoq; eadem figura in Hypobolimæo æschino usus uidetur. Ego illud minus nihilo exigor portorium. i. nihilo minus exigitur de me portorium

C. CRISPI SALLVSTII LIBER DE CONIVRATIO NE CATILI NAE.

OMnes Homines, Qui studẽt sese
præstare cæteris animãtibus, sum
ma ope niti decet, ne uitam silẽtio
transeant, ueluti pecora, quæ na=
tura prona, atque uentri obedien-
tia finxit. Sed omnis nostra uis in
animo & corpore sita est. Animi ĩperio, corporis ser-
uitio magis utimur. Alterum nobis cum Dis, alterũ
commune cum belluis est. Quo mihi rectius esse uide
tur, ingenii, q̃ uiriũ opibus gloriam quærere, & quo
niã uita ipsa, qua fruimur, breuis est, memoriam no
stri q̃maxime lõgã efficere. NAM DIVITIARVM
et formæ gloria, fluxa, atque fragilis est. VIRTVS
clara, æternaq; habetur. Sed diu magnũ inter mor=
tales certamen fuit, Vi ne corporis, an uirtute animi
res magis militaris procederet. NAM ET PRIVS=
QVAM incipias, consulto, et ubi consulueris, mature
facto opus est. Ita utrũq; per se indigens, alterũ alte-
rius auxilio eget. Igitur initio Reges (nã in terris no=
men imperii id primum fuit) diuersi, pars ingenium,
alii corpus exercebant. Etiã tum uita hominum sine
cupiditate agitabatur. Sua cuique satis placebant. Po-
stea uero quam in Asia Cyrus, in Græcia Lacedæmo
nii, et Athenienses cœpere urbes, atq; nationes subi=
gere, Libidinem dominandi caussam belli habere, ma

ximam gloriam in maximo imperio putare. Tum demum periculo atq; negocijs compertum est in bello plurimũ ingeniũ posse. QVOD SI REGVM, atque imperatorũ animi uirtus, in pace ita, ut in bello uale ret, æquabilius, atque constantius sese res humanæ haberent, neque aliud aliò ferri, neque mutari, ac mi sceri omnia cerneres. Nam imperiũ facile his artibus retinetur, quib. initio partũ est. VERVM VBI pro labore, desidia, pro continentia & eqtate, libido atq; superbia inuasere, fortuna simul cum moribus immu tatur. Ita imperium semper ad optimum quenque à minus bono transfertur. Quæ omnes arant, naui= gant, ædificant, uirtuti omnia parent. Sed multi mor tales dediti uentri, atq; somno, indocti, incultiq;, uitã sicuti peregrinantes transegere, quibus profecto cõtra naturam corpus uoluptati, anima oneri fuit. Eorum uitam ego mortemq; iuxta æstimo, quoniã de utraq; siletur. VERVM ENIMVERO is mihi uiuere de- mũ atq; frui anima uidetur, qui aliquo negotio inten tus, præclari facinoris, aut artis bonæ famã quærit. Sed in magna copia rerũ, aliud alii natura iter osten dit PVLCHRVM EST bñfacere Reip. etiã benedi cere haud absurdũ est, uel pace, uel bello clarũ fieri licet. & qui fecere, & qui facta aliorũ scripsere, mul ti laudãtur. Ac mihi quidem tametsi haudquaquã par gloria sequatur scriptorem, et autorem rerum, ta men in primis arduum uidetur res gestas scribere. Primum, quod factis dicta sunt exæquanda, dehinc, quia plerique quæ delicta reprehenderis, maleuolẽ tia, et inuidia dicta putant. Vbi de magna uirtute,

atque gloria bonorum memores, quæ sibi quisq; facilia facto putat, æquo animo accipit, supra ea, ueluti ficta pro falsis ducit. Sed ego adolescentulus initio sicuti plerique à studio ad Rempu. latus sum, ibique mihi aduersa multa fuere. Nam pro pudore, pro abstinentia, pro uirtute, audacia, largitio, auaritia, uigebãt. Quæ tametsi animus aspernabatur, insolens malarum artium, tamen inter tanta uitia imbecilla ætas ambitione corrupta tenebatur. Ac me cum ab reliquis malis moribus dissentirem, nihilo minus honoris cupido eadem, quæ cæteros fama, atque inuidia uexabat. Igitur ubi animus ex multis miseriis, atque periculis requieuit, et mihi reliquam ætatem à Rep. procul habendam decreui, non fuit consiliũ socordia, atque desidia bonum otium conterere, neque uero colendo agrum aut uenando, seruilibus officiis intentũ ætatem agere, Sed à quo incepto, studioq; me ambitio mala detinuerat, eodem regressus, statui res gestas populi Romani carptim, ut quæque memoria digna uidebãtur, perscribere, eo magis, quod mihi à spe, metu, partibus Reip. animus liber erat. Igitur de Catilinæ coniuratione, quã uerissime potero, paucis absoluã. Nã id facinus in primis ego memorabile existimo sceleris, atq; periculi nouitate, de cuius moribus pauca prius explanãda sunt, quã m initiũ narrandi faciã.

l Vcius Catilina nobili genere natus, fuit magna ui et animi, et corporis, sed ingenio malo, prauoq;. Huic ab adolescentia bella intestina, cædes, rapinæ, discordia ciuilis gratæ fuere, Ibiq; iuuentutẽ suã exercuit. Corpus patiẽs inediæ,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

uigiliæ, algoris, ſupra quam cuiquam credibile eſt. Animus audax, ſubdolus, uarius, cuiuslibet rei ſimulator, ac diſſimulator, alieni appetens, ſui profuſus, ardens in cupiditatibus, ſatis loquentiæ, ſapientiæ parum. Vaſtus animus imoderata, icredibilia, nimis alta ſemper cupiebat. Hunc poſt dominationẽ. L. Syllæ libido maxima inuaſerat Reipu. capiundæ, neque id quibus modis adſequeretur, dum ſibi regnum pararet, quicquam penſi habebat. Agitabatur magis, magisq; in dies ferox animus, inopia rei familiaris, et cõſcientia ſcelerum, quæ utraque his artibus auxerat, quas ſupra memoraui. Incitabant præterea corrupti ciuitatis mores, quos peſſima ac diuerſa inter ſe mala, luxuria atq; auaritia uexabãt. Res ipſa hortari uidetur, quoniam de moribus ciuitatis tempus admonuit, ſupra repetere, ac paucis inſtituta maiorum domi, militiæq;, quo modo Rẽp. habuerint, quantamq; reliquerint, ut paulatim imutata, ex pulcherrima peſſima ac flagitioſiſſima facta ſit, diſſerere.

u Rbem Romam, ſicuti ego accepi, condidere, atque habuere initio Troiani, qui Aenea duce, profugi, incertis ſedibus uagabantur. Cumq; his Aborigines, genus hominum agreſte, ſine legibus, ſine imperio, liberum atque ſolutum. Hi poſtquam in unà mœnia conuenere, diſpari genere, diſſimili lingua, alius alio more uiuentes, incredibile memoratu eſt, quam facile coaluerint. Sed poſtquam res eorum ciuibus, moribus, agris aucta, ſatis proſpera, ſatisq; pollens uidebatur, ſicuti pleraque mortalium habentur, inuidia ex opulentia orta eſt. Igitur

reges, populique finitimi bello tentare, pauci ex amicis auxilio esse. Nam cæteri metu perculsi à periculis aberant. At Romani domi, militiæque intenti, festinare, parare, alius alium hortari, hostibus obuiam ire, libertatem, patriam, parenteisque armis tegere. Post ubi pericula uirtute propulerât, socijs atq; amicis auxilia portabant, magisq; dandis, quam accipiēdis beneficiis amicitias parabant. imperiū legitimū, nomē imperii regium habebant. Delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia ualidū erat, Reip. consultabant. Hi uel ætate uel curæ similitudine patres appellabantur. Post ubi imperium regū, quod initio cōseruandæ libertatis, atq; augēdæ Reip. fuerat, in superbiam, dominationemq; se conuertit, immutato more, annua imperia, binosq; imperatores sibi fecere. Eo modo minime posse putabant per licentiam insolescere animum humanum. Sed ea tempestate cœpere se quisque magis extollere, magisq; ingenium in promptu habere. Nā regibus, boni, quàm mali suspectiores sunt, semperq; his aliena uirtus formidolosa est. Sed ciuitas (īcredibile est memoratu) adepta libertate, quantū breui creuerit, tanta cupido gloriæ incesserat. Iamprimū iuuentus, simulac belli patiens erat, in castris per laborē usu militiā discebat, magisq; in decoris armis, et militaribus equis, quàm in scortis, atque conuiuiis libidinem habebant. Igitur talibus uiris non labor insolitus, nō locus ullus, asper, aut arduus erat, nō armatus hostis, formidolosus. uirtus omnia domuerat, sed gloriæ maximum certamen inter ipsos erat. Sic se quisque hostem ferire, murum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

ascendere, conspici, dum tale facinus faceret, propera-
bat, eas diuitias, eamq́; bonam famã, magnamq́; no-
bilitatem putabant. Laudis auidi, pecuniæ liberales
erant. Gloriam ingentem, diuitias honestas uole-
bant. Memorare possem, quibus in locis maximas ho
stium copias populus Romanus parua manu fuderit,
quas urbes natura munitas pugnando cœperit, ni ea
res longius nos ab ĩcœpto traheret. Sed profecto FOR
TVNA in omni re dominatur. Ea, res cunctas ex li-
bidine magis, q̃ ex uero celebrat, obscuratq́;. Athe-
niensium res gestæ, sicuti ego existimo, satis amplæ,
magnificæq́; fuere. Verum aliquanto minores, quàm
fama feruntur. Sed quia prouenere ibi scriptorũ ma-
gna ingenia, per terrarum orbem Atheniensiũ facta,
pro maximis celebrantur. Ita eorũ qui ea fecere uir-
tus tanta habetur, quantum uerbis ea potuere extolle-
re præclara ingenia. At populo Ro. nunq̃ ea copia
fuit, quia prudentissimus quisq;, negociosus maxime
erat. INGENIVM nemo sine corpore exercebat. opti
mus quisque facere, quàm dicere, et sua ab aliis bene
facta laudari, quàm ipse aliorum narrare malebat.
Igitur domi, militiæq́; boni mores colebantur. Cõcor-
dia maxima, minima auaritia erat. Ius bonũq́; apud
eos non legibus magis, quam natura ualebat. Iurgia,
discordias, simultates cum hostibus exercebant. ciues
cum ciuibus de uirtute certabant. In suppliciis deorũ
magnifici, domi parci, ĩ amicos fideles erant. DVA-
BVS his artibus, audacia in bello, ubi pax euenerat,
æquitate, seq́;, remq́; publicam curabant. Quarũ re
rum ego maxima documẽta hæc habeo, quod in bel-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

*lo sæpius uindicatum est in eos, qui cõtra imperium
in hostem pugnauerant, quiq; tardius reuocati præ-
lio excesserant, quàm qui signa relinquere, aut pulsi
loco cedere ausi erant, In pace uero beneficiis magis,
quàm metu, imperium agitabant, & accepta iniu-
ria ignoscere, quã persequi malebant. Sed ubi labore
atque iustitia Resp. creuit, reges magni bello domiti,
nationes feræ, et populi ingentes ui subacti, Carthago
æmula imperii Romani à stirpe interiit. cuncta ma-
ria, terræq; patebant, sæuire fortuna cœpit Qui la
bores, pericula, dubias, atque asperas res facile tole-
rauerant, iis otiũ, diuitiæq;, optandæ aliis, oneri mi-
seriæq; fuere. Igitur cupido pecuniæ primo, deinde
imperii creuit, ea quasi materies omnium malorũ fue
re.* NANQVE AVARITIA *fidem, probitatem,
cæterasq; bonas arteis subuertit. Pro his superbiam,
crudelitatem, deos negligere, oĩa uenalia habere edo
cuit.* AMBITIO *multos mortales falsos fieri sub-
egit.* ALIVD *clausum in pectore, aliud in lingua
promptum habere, amicitias, inimicitiasq; non ex re,
sed ex commodo æstimare, magisq; uultum, q̃ ingeniũ
bonum habere. Hæc primo paulatim crescere, inter-
dum uindicari. Post, ubi contagio quasi pestilẽtia in-
uasit, ciuitas est immutata. imperium ex iustissimo,
atque optimo, crudele, intolerandumq; factum est.
Sed primo magis ambitio, quàm auaritia animos ho-
minum exercebat, quod tamen uitiũ propius uirtuti
erat.* NAM GLORIAM, *honorẽ, imperiũ, bonus,
et ignauus æque sibi exoptant. Sed ille uera uia niti
tur, huic quia bonæ artes desunt, dolis atq; fallaciis*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

contendit. AVARITIA pecuniæ ſtudiū habet, quā
nemo ſapiens concupiuit. ea quaſi uenenis malis im=
buta, corpus uirile, animumq́; effœminat. Semper in-
finita, inſatiabilis eſt. neq; copia, neq; inopia minui-
tur. Sed poſtquā. L. Sylla, armis recepta Rep. bonis
initiis malos euentus habuit, rapere omnes, trahere
domum alius, alius agros cupere. neque modū, neq;
modeſtiā uictores habere. fœda, crudeliáq; in ciueis
facinora facere. Huc accedebat quod. L. Sylla exerci-
tum, quem ductauerat in Aſia, quo ſibi fidū faceret,
contra morem maiorum, luxurioſe, nimiſq; liberali=
ter habuerat. Loca amœna, uoluptaria, facile in otio
feroces militum animos molliuerant. Ibi primum in-
ſueuit exercitus populi Romani amare, potare, ſi-
gna, tabulas pictas, uaſa cœlata mirari, ea priuatim
ac publice rapere, delubra ſpoliare, ſacra, profanáq;
omnia polluere. Igitur hi milites, poſtquam uictoriam
ſunt adepti, nihil reliqui uictis fecere. QVIPPE SE-
CVNDAE res ſapientium animos fatigant, nedum
illi corruptis moribus uictoriæ temperarent. Poſt-
quam diuitiæ honori eſſe cœpere, et eas gloria, impe
rium, potentia ſequebantur, hebeſcere uirtus pauper-
tas, probro haberi, innocentia pro maleuolentia duci
cœpit. Igitur ex diuitiis iuuentutē, luxuria, atq; aua
ritia cū ſuperbia iuaſere, rapere, cōſumere, ſua par
uipendere, aliena cupere. pudorem, pudicitiam, diui
na, atq; humana promiſcua, nil penſi, neq; moderati
habere. Operæpretiū eſt, cū domos atq; uillas cogno-
ueris, ī urbiū modū ædificatas, uiſere templa deorū,
quæ noſtri maiores religioſiſſimi mortales fecere. Ve

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

rũm illi delubra, deorũ pietate, domos ſuas gloria de
corabant, neq; uictis qdq̃, præter iniuriæ licentiã eri
piebant. At hi cõtra ignauiſſimi homines, per ſum-
mũ ſcelus omnia ea ſociis adimere, quæ fortiſſimi ui-
ri uictores reliquerant. proinde quaſi iniuriam fa
cere, id demum eſſet imperio uti. Nam quid ea memo
rem, quæ niſi iis, qui uidere, nemini credibilia ſunt,
à priuatis compluribus ſubuerſos monteis, maria cõ
ſtrata eſſe, quibus mihi uidentur ludibrio fuiſſe di=
uitiæ, quippe quas honeſte licebat habere, abuti per
turpitudinem properabant. Sed libido ſtupri, ganeæ,
cæteriq; cultus non minor inceſſerat, uiros pati mu-
liebria, mulieres pudicitiam in propatulo habere. Ve
ſcendi cauſſa terra, mariq; omnia exquirere, dormi-
re prius, quam ſomni cupido eſſet, non famem, aut laſ
ſitudinem, nõ ſitim, neq; frigus, opperiri, ſed ea omnia
luxu ante capere. Hæc iuuentutem, ubi familiares
opes defecerant, ad facinora ĩcendebant. Animus im
butus malis artibus, haud facile libidinibus carebat.
eò profuſius omnibus modis quæſtui, atque ſumptui
deditus erat. In tanta itaq;, tamq; corrupta ciuita-
te, Catilina, id quod factu facillimum erat, omnium
flagitiorũ, atq; facinorum circum ſe, tanquam ſtipa=
torum cateruas habebat. Nam quicunq; impudicus,
adulter, ganeo, alea, manu, uentre pene bona patria
diſſipauerat, quiq; alienum æs grande conflauerat,
quo flagitium aut facinus redimeret. præterea omnes
undique parricidæ, ſacrilegi, conuicti iudiciis, aut pro
factis iudicium timentes. ad hoc quos manus atq; lin-
gua, periurio aut ciuili ſanguine alebat. poſtremo o-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

mnes, quos flagitium, egestas, conscius animus exa-
gitabat, hi Catilinæ proximi, familiaresq; erant. Quod siquis etiam à culpa uacuus in amicitiā eius inciderat, quotidiano usu atq; illecebris, facile par, similisq; cæteris efficiebatur. Sed maxime iuuenū uel adolescentiū familiaritates appetebat, eorū ANIMI MOLLES et ætate fluxi, dolis haud difficulter capiebātur. Nā ut cuiusq; studiū ex ætate flagrabat, aliis scorta præbere, aliis canes, atq; equos mercari, postremo neq; sumptui, neq; modestiæ suæ parcere, dū illos obnoxios, fidosq; sibi faceret. Scio fuisse nonnullos, qui ita existimarent iuuentutem, quæ domum Catilinæ frequentabat, parum honeste pudicitiam habuisse. Sed ex aliis rebus magis, quam quod cuiquam id compertum foret, hæc fama ualebat. Iam primū adolescens Catilina, multa nefanda stupra fecerat cum uirgine nobili, cum sacerdote Vestæ, alia huiuscemodi contra ius, fasq;. Postremo captus amore Aureliæ Orestillæ, cuius præter formā nihil unquam bonus laudauit, quod ea, nubere illi dubitabat, timens priuignū adultum ætate, pro certo creditur necato filio, uacuam domum scelestis nuptiis fecisse. Quæ quidē res mihi in primis uidetur caussa fuisse facinoris maturandi. Nanq; animus impurus, diis, hominibusq; infestus, neq; uigiliis, neq; quietibus sedari poterat, ita consciētia mentē exagitatā uastabat. Igitur color eius exsanguis, fœdi oculi, citus modo, mō tardus īcessus, prorsus ī facie, uultuq; uecordia īerat. Sed iuuētutem, quam (ut supra diximus) illexerat, multis modis mala facinora edocebat. ex illis testes, signatores

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

falsos commodare, fidem, fortunas, pericula uilia habere. Post, ubi eorum famam, atque pudorem attriuerat, maiora alia iperabat. si caussa peccandi in præsens minus suppetebat, nihilo minus insontes, sicuti sontes circũuenire, iugulare, scilicet ne per otiũ torpescerent manus aut animus, gratuito potius malus, atq; crudelis erat. His amicis, sociisq; confisus Catilina, simul, quod æs alienum per omnes terras ingens erat, et quod pleriq; Syllani milites largius suo usi, rapinarum et uictoriæ ueteris memores, ciuile bellũ exoptabant, opprimendæ Reip. consilium cœpit. In Italia nullus exercitus erat. Cn. Pompeius in extremis terris bellũ gerebat. ipsi consulatum petendi magna spes. Senatus nihil sane intẽtus, tutæ, trãquillæq; res oẽs. Sed ea prorsus opportuna Catilinæ uidebãtur. Igitur circiter calendas Iunias L. Cæsare, et. C. Figulo consulibus, primo singulos appellare, hortari alios, alios tentare, opes suas, imparatam Remp. magna præmia coniurationis docere. Vbi satis explorata sunt quæ uoluit, in unum omnes conuocat, qbus maxima necessitudo & plurimum audaciæ inerat, eò omnes cõuenere senatorii ordinis. P. Lẽtulus Sura. P. Antronius. L. Cassius Longinus. C. Cethegus. P. et Seruius Syllæ Seruii filii. L. Varguteius. Q. Annius. M. Porcius Leca. L. Bestia. Q. Curius. Præterea ex Equestri ordine. M. Fuluius nobilior. L. Statilius. P. Gabinius Capito. C. Cornelius. Ad hoc multi ex coloniis & municipiis domi nobiles erant. Præterea complures paulo occultius consilii huiusce participes nobiles, quos magis dominationis spes hor-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

*tabatur, quàm inopia aut alia neceſſitudo. Cæte-
rum iuuentus pleraq;, ſed maxime nobilium, Catili
næ inceptis fauebat quibus in otio uel magnifice uel
molliter uiuere copia erat, incerta pro certis, bellum,
quàm pacem malebant. Fuere item ea tempeſtate qui
crederent. M. Licinium Craſſum non ignarũ eius cõ-
ſilii fuiſſe, quia Gn. Pompeius inuiſus ipſi, magnum
exercitum ductabat, cuius uis opes uoluiſſe contra
illius potentiam creſcere. ſimul confiſum ſi coniura-
tio ualuiſſet, facile apud eos ſe principem fore. Sed an
tea item coniurauere pauci contra Remp. in quibus
Catilina fuit, de qua quamueriſſime potero, dicã. L.
Tullo. M. Lepido cõſulibus. P. Antronius, et. P. Syl
la deſignati conſules, legibus ambitus interrogati, pœ
nas dederant. Poſt paulo Catilina pecuniarum repe-
tundarum reus, prohibitus erat petere conſulatum,
quod intra legitimos dies profiteri nequiuerit. Erat
eodem tempore Gn. Piſo aduleſcens nobilis, ſummæ
audaciæ, egens, factioſus, quẽ ad perturbandam Rẽp.
inopia, atq; mali mores ſtimulabant. Cum hoc Cati
lina, et Antronius, circiter nonas decembris communi
cato cõſilio parabant ĩ capitolio calendis Ian. L. Tor
quatum, et. L. Cottam conſules interficere, Ipſi faſci
bus correptis Piſonem cum exercitu ad optinendas
duas Hiſpanias mittere. Ea re cognita rurſus in no-
nas Februarias conſilium cædis tranſtulerunt. Iam
tum nõ conſulibus modo, ſed pleriſq; ſenatoribus per
nitiem machinabantur. quod ni Catilina maturaſſet
pro curia ſignum ſociis dare, eo die poſt conditam ur
bem Romam peſſimum facinus patratum foret, quia*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

non dum frequentes armati conuenerant, ea res consilium diremit. Postea Piso in Citeriorem Hispaniam quæstor pro prætore missus est, adnitēte Crasso, quod eum infestum inimicum Cn. Pompeio cognouerat. Neq; tamen Senatus prouinciā inuitus dederat, quippe fœdū hominem à Rep. procul esse uolebat, simul quia boni complures præsidium in eo putabant. Et iam tum potentia Cn. Pompeii formidolosa erat. Sed is Piso in prouinciā ab equitibus Hispanis, quos ī exercitu ductabat, iter faciens, occisus est. Sunt qui ita dicunt imperia eius iniusta, superba, crudelia barbaros nequiuisse pati, alii autem equites illos Cn. Pompeii ueteres, fidosq; clientes uoluntate eius Pisonē aggressos, nunquam Hispanos præterea tale facinus fecisse, sed imperia sæua multa antea perpessos. Nos eā rē in medio relinquemus. De superiori cōiuratione satis est dictum.

C Atilina ubi eos, quos paulo ante memoraui conuenisse uidet, tametsi multa cū singulis sæpe egerat, tamen in rem fore credens uniuersos appellare, & cohortari, in abditam partem ædium secedit, atq; ibi omnibus arbitris procul amotis, orationem huiuscemodi habuit. Nisi uirtus atq; fides uestra satis spectata mihi foret, ne quicq̄ opportuna res cecidisset. Spes magna, dominatio in manibus frustra fuissent. neq; ego per ignauiam, aut uana ingenia, incerta pro certis captarem. Sed quia multis, et magnis tēpestatibus uos cognoui fortes, fidosq; mihi, eo animus ausus est, maximum, atque pulcherrimum facinus īcipere, simul q̄a uobis eadē, quæ mihi bona,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.2.3

malaq; esse intellexi. NAM IDEM uelle atq; idem nolle, ea demum firma amicitia est. Sed ego, quæ mente agitaui, omnes iam antea diuersi audistis. Cæterũ mihi in dies magis animus accenditur, cum consydero quæ conditio uitæ futura sit, nisi nosmetipsos uindicemur in libertatem. Nam postquam Resp. in paucorum potentium ius, atq; ditionem concessit, semper illis Reges, Tetrarchæ, uectigales esse, populi, nationes, stipendia pendere, cæteri omnes, strenui, boni, nobiles, atque ingnobiles, uulgus fuimus, sine gratia, sine autoritate, his obnoxii, quibus, si Resp. ualeret, formidini essemus. Itaq; omnis gratia, potentia, honos, diuitiæ apud illos sunt, aut ubi illi uolunt. Nobis reliquere pericula, repulsas, iudicia, egestatem. Quæ quousq; tandem patiemini ò fortissimi uiri? Nónne emori per uirtutem præstat, q̃ uitam miseram, atque inhonestam, ubi alienæ superbiæ ludibrio fueritis, per dedecus amittere? Verumenimuero per Deum atque hominum fidem, uictoria in manu nobis est. uiget ætas, animus ualet, cõtra, illis annis atq; diuitiis, omnia consenuere. Tantummodo incepto opus est, cætera res ipsa expediet. Etenim quis mortalium, cui uirile ingenium est, tolerare potest, illis diuitias superare, quas profundant in extruendo mari, et montibus coæquandis, nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse? illos binas aut amplius domos continuare, nobis Larem familiarem nusquam ullũ esse? cum tabulas, signa, toreumata emunt, noua diruunt, alia ædificant, postremo omnibus modis pecuniam trahunt, uexant, tamẽ summa libidine diuitias suas

uincere nequeunt. At nobis est domi inopia, foris æs alienum, mala res, spes multo asperior. deniq; quid reliqui habemus, præter miseram animam? Quin igitur expergescimini, en illa, illa quam sæpe optastis, libertas. Præterea diuitiæ, decus, gloria in oculis sita sunt, fortuna omnia ea uictoribus præmia posuit. Res, tempus, pericula, egestas, belli spolia magnifica, magis quàm oratio mea uos hortentur, uel imperatore, uel milite me utimini, neq; animus, neq; corpus aberit a uobis, hæc ipsa, ut spero, uobiscum unà consul agam, nisi (forte animus me fallit,) et uos seruire magis, quàm imperare parati estis. Postquam accepere ea homines, quibus mala abunde omnia erant, sed neque res, neq; spes bona ulla, tametsi illis quieta mouere magna merces uidebatur, tamen postulauere pleriq;, ut proponeret, quæ conditio belli foret, quæ præmia armis peterent, quid ubiq; opis aut spei haberent. Tum Catilina polliceri tabulas nouas, proscriptionem locupletum, magistratus, sacerdotia, rapinas, aliáq; omnia, quæ bellum atque uictorum libido fert. Præterea esse in Hispania citeriore Pisonem dicebat, in Mauritania cum exercitu. P. Sitiũ Nucerinum consilii sui participes. Petere consulatum. C. Antonium, quem sibi collegã fore speraret, hominem familiarem, & omnibus necessitudinibus circumuentũ, cum eo se consule initium agendi belli facturum. Ad hæc maledictis ĩcrepabat omnes bonos, suorũ unũ quenq; nominans laudare, admonebat alium egestatis, alium cupiditatis suæ, complures periculi aut ignominiæ, multos Syllanæ uictoriæ, quibus ea præ=